

Researcher: Social Science Studies

(2017) Cilt 5, Sayı 10, s. 224-230

RSSS
ISSN:2148-2691

Savaş Nedeniyle Göç Eden Hemşirelik Öğrencisinin Yaşadığı Deneyimler (Olgu Sunumu)

Mualla YILMAZ ¹, Rana YİĞİT ²

Özet

Amaç: Bu çalışma, bir Üniversitenin Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik bölümünde eğitim alan Suriye’den savaş nedeniyle göç etmiş hemşirelik öğrencisinin yaşadığı deneyimleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Bir Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik bölümünde eğitim alan Suriye’den savaş nedeniyle göç eden bir hemşirelik öğrencisi ile Aralık 2014-Ocak 2015 tarihleri arasında beş kez yapılan bireysel derinlemesine görüşme yönteminden elde edilen verilerin aktarımı yapılmıştır.

Bulgular: Öğrenci hemşire birinci görüşmede; Suriye’de savaş çıkmadan ve göç etmeden önceki yaşantısını, ikinci görüşmede; savaş sırasında Suriye’deki yaşantısını, üçüncü görüşmede; göç ettikten sonraki Türkiye’deki yaşantısını, dördüncü görüşmede; genel olarak göç eden bireylerin yaşadığı sorunları, beşinci ve son görüşmede ise savaş ve göç’ün kendisinde oluşturduğu etkilerin neler olduğu ile ilgili duygu, düşünce ve deneyimlerini aktarmıştır. Savaş bitince ülkesindeki insanlara yardım etmek için hemşirelik mesleğini seçtiğini, ülkesine, ait olduğu evine ve köyüne çok büyük özlem duyduğunu ifade etmiştir.

Sonuç: Savaş ve göçler nedeniyle insanlık zarar görmektedir. İnsanlığı olumsuz etkileyen bu durum tek bir ülkenin sorunu değil tüm dünyanın sorunudur. Bu bağlamda insanların mutluluğu ve güvenliği için tüm dünya ülkeleriyle işbirliğinin sağlanması son derece önemlidir.

Anahtar Kelimeler

Savaş
Göç
Hemşirelik
Başetme
Olgu sunumu

Experiences Of Migration Of A Nursing Student Due To War (Case Report)

Abstract

Aim: This study aimed to determine the experiences of a student who has migrated from Syria due to war and has been studying at the Nursing Department of a Health College at a University.

Method: Data were collected by means of using an individual in-depth interview with a student who has migrated from Syria due to

Keywords

War
Migration
Nursing
Coping
Case Report

¹ Doç.Dr. Mersin Üniversitesi, mualley69@gmail.com

² Prof.Dr, Mersin Üniversitesi, ranayigit@yahoo.com

war and has been studying at the Nursing Department of a Health College at a University.

Results: Student nurse expressed, in the first interview; the experiences in Syria before the war and the immigration, in the second interview; the experience of Syria during the war, in the third interview; the experiences in Turkey after the war and the immigration, in the fourth interview; the problems of migrants in general, in the fifth and final interview; feelings, thoughts and experiences about what the effects of war and migration on itself. He/she has stated that he/she chose the nursing profession in order to be able to help people in his/her country when the war is over, and also added that he/she has longed for his/her house ,village and country which he/she feels s/he belongs to.

Conclusions: Humanity is suffering from the war and migration. This situation which negatively affects humanity is not the problem of a single country but the problem of the whole world. In this context, it is very important to cooperate with all the countries of the world for the happiness and security of the people.

GİRİŞ

Göç, bireyin doğduğu ortamı ve çevreyi bırakıp yeni bir çevrede yaşamasıdır. Göç, ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle birey yada grupların ekonomik, kültürel nedenlerden dolayı istemli veya zorunlu olarak bir yerden başka bir yere yapılan coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir (Çalım, Kavlak & Sevil 2012; Tuzcu, 2014; Aker, Ayata, Özveren, & ark. 2002; Yılmaz, 2005; Topçu, & Beşer 2006; Şahin 2001; Demir, & Arıöz 2014). Göçmen, ülkesini isteyerek daha iyi bir yaşam arayışı amacıyla terk edenler için kullanılırken; mülteciler ülkelerini terk etmeye mecbur kalan bireylerdir. Mülteci "ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba ait olma veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen bireydir (Çalım, Kavlak & Sevil 2012).

Göç bu süreci yaşayan bireyler (genç, çocuk, kadın, erkek olmak üzere) için sarsıcı bir deneyimdir. Tüm bireyler farklı düzeylerde ve yönlerde de olsa bu süreçten etkilenmektedir (Kalkım & Toraman 2014). Yeni bir şehre yerleşme kuşkusuz büyük fırsatlar sunmanın yanı sıra çeşitli tehlikeler taşıyan bir kriz dönemi olabilmektedir. Göç eden bireylerin sosyal ve fiziksel çevrelerinin değişmesi, bu yeniliklere uyum sorununu gündeme getirmektedir. Bireyin alıştığı ortamdaki ayrı kalması; onun yalnızlık, yabancılaşma ve kendini değersiz görme gibi duygular yaşamasına neden olabilmektedir. Birey göç ettiği toplumla iletişim ve etkileşim bakımından kısıtlanmakta ve dolayısıyla sosyal rollerini yerine getirirken stres yaşayabilmektedir (Ekşi, 2002; Kuşcu, Savur, Önen, & Budak 2007). Stresli yaşam olayları, önemli sosyal değişiklikler ve bireyin içinde yetiştiği kültürden farklı bir kültür içine gelmesi, sosyo-ekonomik yoksunluklar yaşaması bedensel ve ruhsal hastalıklara yol açabilmektedir (Yılmaz, 2005). Ekonomik koşulların yetersiz olması, beslenme bozukluğu, kötü hijyen ve yetersiz alt yapı olanakları nedeniyle göç eden bireylerin kızamık, ishal, akut solunum yolu enfeksiyonları gibi bulaşıcı hastalıklara yakalanma riskleri olabilmektedir (Yılmaz, 2005; Ertem, 1999; Yılmaz, & Akman 1997).

Göç eden birey ve aileleri; sağlıkla ilişkili akut ya da kritik bir durum yaşadıklarında; yardım alma kaynaklarına ulaşabilmede de güçlükler yaşayabilmektedirler. Göç edenlerin davranış, dil, beslenme gibi alanlarda yeni kültüre uyum sağlayıp sağlayamayacakları, ayrımcılığa maruz kalıp kalmamaları gibi göçle ilişkili kültürel faktörler, sağlık ve hastalık kavramlarının biçimlenmesinde ve alınan sağlık hizmetinin değerlendirilmesinde önemli rol oynamaktadır (Şahin, 2001).

Bu çalışma, bir Üniversitenin Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik bölümünde eğitim alan Suriye’den savaş nedeniyle göç etmiş hemşirelik öğrencisinin yaşadığı deneyimleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.

OLGU SUNUMU

Bir Üniversitenin Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik bölümünde eğitim alan Suriye’den savaş nedeniyle göç etmiş bir hemşirelik öğrencisi ile beş kez bireysel derinlemesine görüşme yapılmıştır. Derinlemesine görüşme tekniği ile duygu, deneyim, yaşanmışlık temelindeki veriler daha ayrıntılı olarak alınabilmektedir. Bu nedenle derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır (Streubert, & Carpenter 1999; Kümbetoğlu, 2005). Birinci görüşmede; Suriye’de savaş çıkmadan ve göç etmeden önceki yaşantı, ikinci görüşmede; savaş sırasında Suriye’deki yaşantı?, üçüncü görüşmede; göç ettikten sonraki Türkiye’deki yaşantı, dördüncü görüşmede; genel olarak göç eden bireylerin yaşadığı sorunlar, beşinci ve son görüşmede ise savaş ve göç’ün kendisinde oluşturduğu etkilerin neler olduğu ile ilgili bireysel derinlemesine görüşme yapılmıştır. Her bir görüşme yaklaşık olarak 40-45 dakika sürmüştür. Öğrenci ile görüşmeye başlanmadan önce öğrencinin eğitim aldığı okul müdürlüğünden kurum izni alınmıştır. Görüşmeler yapılmadan önce öğrenci araştırmacılar tarafından bilgilendirilmiş, sözlü ve yazılı onam alınmıştır. Bireysel derinlemesine görüşmeler araştırmacının odasında yapılmıştır. Görüşme sürecinde araştırmacı tarafından konuşmalar ses kayıt cihazına alınmıştır. Alınan tüm bilgiler bilimsel araştırmaya veri olarak kullanılması amacıyla gizli tutulmuştur.

Savaş Çıkmadan ve Göç Etmeden Önceki Suriye’deki Yaşantı;

Öğrenci, savaş nedeniyle göç etmeden önce Suriye’de çok güzel bir yaşantısının olduğunu, mavi-beyaz badanalı bir evde yaşadıklarını, herkes gibi kendisinin de çok mutlu bir hayatının olduğunu belirtmiştir. Ailesi, arkadaşları ve komşularıyla bir arada huzur, birlik ve beraberlik içinde yaşadıklarını, yazları köyde yaşadıklarını, güz dönemi üniversite açıldığında ise şehre geldiklerini ifade etmiştir. Farklı kültürden olan arkadaşlarının olduğunu, savaş öncesi dönemlerde hiçbir şekilde ayrımcılık olmadığını ve bu arkadaşlarıyla kardeş gibi yaşadıklarını dile getirmiştir. Ülkesinde savaş çıkmadan önce üniversitede okuduğunu belirtmiştir. O dönemler ülkesinde her şeyin çok iyi olduğunu, sonrasında ise mezhep ayrımlarının başladığını, bir nevi iç savaş ve korku dolu günler geçirdiklerini ifade etmiştir. Tüm bu sürecin hızla geliştiğini ve savaşın sinsî bir şekilde ortaya çıktığını belirtmiştir. Sonraki dönemlerde üniversite arkadaşlarıyla zaman zaman mezhep kavgaları nedeniyle tartışmalarının olduğunu ve insanların ayrımcılık yapmaya başladıklarını ifade etmiştir. Öğrenci *“Savaş öncesi günleri çok özleyorum, ülkemi, bize ait olan evime, köyüme duyduğum özlem nasıl anlatılır bilmiyorum, ülkemden ayrılmamak için çok direndim, ama ayrılmak zorunda bırakıldık”* derken sesi titremektedir.

Savaş Sırasında Suriye’deki ve Göç Ettikten Sonrada Türkiye’deki Yaşantı;

Ülkesinde çıkan savaş nedeniyle yaşantısının tamamen değiştiğini, savaş sırasında kendisi ve ailesinin ölüm korkusu içinde yaşadıklarını, can güvenlikleri olmadığı için göç

etmek zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Öğrenci hemşire Türkiye'ye göç ettikten kısa bir süre sonra Suriye'deki evine füzenin düştüğünü ve füzenin sesini "çadırkent"te iken duyduklarını ifade ederken ağlamaktaydı.

Göç etme sırasında yaşadıklarını şu ifadelerle açıklamıştır. *"Dedem 94 yaşında Alzheimer hastasıydı. Dedem sınıra geldiğimizde beni nereye götürüyorsun dedi. Köyüne götürüyorum dedim, dedem inanmadı, vatanımızı bırakmak ve bizimle gelmek istemedi. Dedem yürüyemiyordu. Türk askeri dedemi sırtında taşıdı. Türkiye bizim için güvenli bir yerdi"*

Öğrenci hemşire savaşın ölüm anlamına geldiğini, kendisiyle yaşıt olan kuzeninin savaşta şehit olduğunu, daha uzak akrabalarının ve tanıdığı çok sayıda 22-23 yaşlarında olan gençlerin savaş nedeniyle öldürüldüğünü dile getirmektedir. Türkiye'ye gelmek üzere yola çıktıklarında yolda taşındıkları anlaşılırsa ölüm tehlikesi olabileceğinden dolayı yanlarına hiçbir eşya alamadıklarını herşeyi Suriye'de bırakmak zorunda kaldıklarını, sadece Türkmen bayrağı ile Kur'anı Kerimi yanlarına aldıklarını belirtmiştir. Göç ettikten sonra ilk zamanlar çadırkentte yaşamaya başladıklarını ve 3500 kişiden oluşan bu yerde her türlü gereksinimlerinin Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından karşılandığını, her gün konteynırla sağlık kabini tarzında doktor ve hemşirelerin gelerek burada yaşayan bireylere sağlık hizmeti verdiğini belirtmiştir. Öğrenci çadırkentte gönüllü olarak Suriye'li çocuklara öğretmenlik yaptığını söylemiştir. Çadırkentte görevli imam ve öğretmenlerin olduğunu da ilave etmektedir. Çadırkentte devlet büyüklerinin gelerek ziyaret ettiklerini ve hatta bir gazetecinin kendisiyle de ayrıca görüştüğünü ifade etmiştir. *"Çadırkent dışında yaşayan Suriye'lilerle görüşmek isteyen Fransız bir gazeteci ile görüşmüştüm. Bu gazeteci bana "inancımız gereği neden Allah sizi korumuyor hep siz sorun yaşıyorsunuz sizin insanlarımız ölüyor acı çekiyor, Allah sizi koruyamıyor mu? Allah sizi görmüyor mu demişti. Bende ona inancımız olduğu için ayaktayız, inancımız olmasaydı belki de bu kadar kişi intihar ederdi dedim".*

Öğrenci hemşire göç ettikten sonra Türkiye'deki ilk uyum sürecinde sorunlar yaşadığını belirtmiştir. Bu sorunlara ilişkin öğrenci hemşirenin ifadesi *"Arada kalmak çok zor. Geçenlerde hastaneye gittim, kayıt edilecekti. Suriye ya da Türkiye yazılamıyor. Oradaki sekreter vatansız yazın dedi. O anda hissettiğim duyguyu anlatamam".*

"Ne yapsak ne etsek Suriye'li diyorlar sonuçta. Gökten taş yağsa Suriye'li yüzünden yağdı diyecekler".

Öğrenci hemşire Türkiye'de çadırkentte kalan herkesin en iyi hizmeti aldığını ama yine de herkesin kendi vatanında olması gerektiğini vurgulamıştır. Türkiye'de sınavsız olarak üniversiteye girdiğini ve hemşirelik eğitimi almaya başladığını, yurttan ücretsiz kalarak yeme ve barınma gereksiniminin karşılandığını, aylık olarak harçlığının verildiğini ifade etmiştir. Üniversitenin yurdunda kaldığı ilk günlerde kendisini dışlanmış olarak gördüğünü ancak sonra arkadaşlarıyla iyi bir iletişim kurduklarını ve hatta yurt arkadaşlarının ona çok yardımcı olduklarını ve zorlandığı derslerde özel olarak arkadaşlarının onu ders çalıştırdığını belirtmiştir.

Öğrenci Hemşireye Göre Göç Eden Bireylerin Yaşadığı Sorunlar;

Öğrenci göçten en çok çocuklar ve kadınların olumsuz etkilendiğini, özellikle ruhsal sorunların ve enfeksiyon hastalıklarının arttığını vurgulamıştır. Bu konuya ilişkin öğrenci hemşirenin ifadesi *"Çadırkent kapısında Suriye'li kadınlarla evlenmek isteyen 80 yaşında Türk erkeklerini gördüm. Ablamı ikinci evliliği için isteyen birisi oldu. Fırsatçılık bu. Böyle bir şeyi kesinlikle kabul etmiyorum. Biz burada belli bir şey için buradayız. İsteyerek vatanımızdan ayrılmadık".*

Göç nedeniyle taşınmak zorunda kalan bireylerin dil problemi yaşadıkları, çadırkentteki yaşamın zor olduğunu, kültürel farklılık nedeniyle uyum zorluğu, yalnızlık, belirsizlik yaşadıklarını ve geleceğe ilişkin bir plan yapamadıklarını belirtmiştir.

Öğrenci hemşire; *“kısacası savaş kötü bir şey anlatılmayacak kadar kötü bir şey, anlatılmaz yaşanır. Arkadaşlarıma dedim ki ne kadar empati yaparsanız yapın ateş düştüğü yeri yakar. Başka yeri yakmaz yani çok zor. Nasıl anlatayım dikenli bir yoldayız. Çok zorluklarla karşılaşılıyor ama yine de ayakta kalmak zorundayız. Bizim için değilse geleceğimiz için ülkenin geleceği için. Belki biz gidemeyiz belki biz orda bir şey yaparız ama en azından bizim çocuklarımız bir ülkelerinin olduğunu bilmesi lazım”* diyerek sözlerini tamamlamıştır.

Öğrenci hemşire savaş ve göç nedeniyle ülkesindeki insanların ruhsal yönden olumsuz olarak etkilendiğini, kendisinin önceden çok sakin olduğunu ancak şu anda her şeye çok çabuk öfkelenen ve sinirlenen biri olduğunu dile getirmiştir.

Savaş ve Göç'ün Olguda Oluşturduğu Etkiler;

Öğrenci hemşire Türkiye'ye göç ettiğinde Suriyeli çocuklara öğretmenlik yaptığını bunu hayatındaki olumlu bir gelişme olarak gördüğünü belirtmiştir. Yine üniversite eğitimi alarak kendisini geliştirme ve bir meslek sahibi olma fırsatına sahip olduğunu vurgulamıştır. Savaş bitince ülkesindeki insanlara yardım etmek için hemşirelik mesleğini seçtiğini, ülkesine, ait olduğu evine ve köyüne çok büyük özlem duyduğunu ifade etmiştir.

Sonuç olarak, öğrenci hemşire *“Bugünkü duygularım şöyle; her olumsuz şeyden olumlu bir şey çıkarmamız lazım, ayakta durmak direnmek için bardağın boş kısmına değil dolu kısmına bakmak lazım. Kısmet. Buraya gelmek de kaderde varmış. Çizilmiş bir yoldu. Buraya gelmek burada da ayağa kalkmak çok zordu, anlatamam size ne kadar strese sokulduğumu, sinirimin bozulduğunu şu an tansiyonum çıkacak durumda. Çok şükür iyi ki hemşirelik bölümündeyim. Üniversite eğitimi alıyorum. Burada olmayıp da başka yerde olsaydım belki bu kadar iyi insanlarla karşılaşmayacaktım. Böyle güzel üniversite çok şükür ben nerden gelip ve nereye gidiyorum. Oradan gelip, böyle eğitimime devam etmek, çok büyük bir nimet, burada eğitim alıp ülkemize gideceğiz. Cahil dönmektense eğitilmiş dönmek daha iyi”* şeklinde duygu ve düşüncelerini belirtmiştir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada bir öğrenci hemşirenin bakış açısıyla savaş nedeniyle göç etmek zorunda kalan bireylerin yaşadığı deneyimler açıklanmaktadır. Savaş sonucu göç eden bireyler birçok olumsuz koşullarla yaşam mücadelesi vermektedir. Sağlık hizmetine ulaşım sorunu, yetersiz beslenme, dil sorunu, sosyal ve psikolojik stres gibi faktörler bu bireylerin sağlığını olumsuz etkilemektedir. Göç eden bireyler göç öncesi sırası ve sonrasında yaşadıkları ortamlardaki sağlıksız koşullar nedeniyle önemli sağlık riskleriyle karşı karşıya kalmaktadır (Korkmaz, 2014).

Bu çalışmada savaş nedeniyle göç eden kadınların erkeklere göre fiziksel, sosyal ve ruhsal yönden daha fazla sıkıntı yaşadığı belirtilmektedir. Literatürde kadın göçmenlerin erkek göçmenlere göre daha fazla duygusal zorlanma yaşadıkları, kadınların stresle baş etmede diğer bireylere göre daha yetersiz olduğu, post travmatik stres bozukluğu, kültürel çatışma, aile rollerinde değişim, aile içi şiddet gibi nedenlerle birçok ruhsal sorunla karşı karşıya kaldıkları belirtilmektedir (Çalım, Kavlak & Sevil 2012; Aker, Ayata, Özveren, & ark. 2002; Demir, & Ariöz 2014; Aksu, & Sevil, 2010; Misra, Patel, Davies, & Russo, 2000; Quosh, Eloul, & Ajlan 2013).

Öğrenci hemşirenin “Çadırkent'in kapısında bekleyen Suriye’li kadınlarla evlenmek isteyen 80 yaşında erkeklerin olduğunu gördüm” ifadesi kadınların mağdur olduğunun göstergesidir. Literatürde de kadınların, “kadın” ve “göç eden” olarak yaşadıkları ayrımcılık nedeniyle iki kat dezavantajlı konumda olduğu belirtilmektedir (Çalım, Kavlak & Sevil 2012). Göç eden kadınlar hem kadın oldukları hem de göçmen oldukları için cinsel taciz, tecavüz ve şiddete maruz kalabilmektedir (Tuzcu, & Ilgaz 2015).

Öğrenci hemşire göç eden bireylerin çadırkentte zor koşullar altında yaşadıklarını, fiziksel koşulların kötü olmasına bağlı sağlık sorunlarının gelişme riski olduğunu ve sağlık hizmeti alımında da sıkıntılar yaşadıklarını belirtmektedir. Göç eden bireylerin yaşadığı alanların kötü olması, fiziksel alt yapı eksikliği ve barınağa ait bir çok faktör ve hijyen koşullarının yetersizliğine bağlı olarak bulaşıcı hastalıklara daha fazla maruz kaldıkları bilinmektedir (Demir, & Arıöz, 2014). Buna ilaveten göç eden bireylerin sağlık bakım hizmeti almada yerli bireylerden daha fazla ayrımcılık yaşadıkları özellikle farklı bir dil kullanma ve gelir düzeyinin ayrımcılık yaşamalarında etkili olduğu bilinmektedir (Lauderdale, Wen, Jacobs, & Kandula 2006).

Bu çalışmada göç eden bireylerin dil sorunu yaşadıkları, çadırkentteki yaşamın zor olduğu, kültürel farklılık nedeniyle uyum zorluğu, stres, yalnızlık, belirsizlik yaşadıkları ve geleceğe ilişkin bir plan yapamadıkları belirtilmektedir. Göç eden bireyler yeni ülkeye geçiş aşamasında ve sığındıkları ülkede birçok stresörle karşı karşıya kalmaktadır. Kültürel damgalama ve kültürel şok yaşanması ruhsal bozukluğu artırmaktadır. Bu bireyler ruhsal hastalıklar yönünden yüksek riskli grup olmalarına karşın, bu bireylere yönelik sağlık hizmetleri yetersiz olabilmektedir (Önen, Güneş, Türeme, & Ağaç 2014; Gümüş, & Bilgili 2015). Göç eden bireylerin daha önce yaşadıkları yerde şartlar ne olursa olsun yurda duydukları özlem göçmenlere özgü ruhsal sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Gümüş, & Bilgili 2015).

Bu çalışma savaş nedeniyle Türkiye’ye göç etmiş hemşirelik öğrencisinin yaşadığı deneyim ve duygularını ifade etmesi açısından önemlidir. Toplumun tüm üyelerinin olduğu gibi göç eden bireyler de öncelikli grup olarak kabul edilmelidir. Göç eden bireylerin topluma uyum sağlamaları kolaylaştırılmalı, kültürel özellikleriyle birlikte değerlendirilmelidir.

SONUÇ

Sonuç olarak; savaş ve göçler nedeniyle insanlık zarar görmektedir. İnsanlığı olumsuz etkileyen bu durum tek bir ülkenin sorunu değil tüm dünyanın sorunudur. Bu bağlamda insanların mutluluğu ve güvenliği için tüm dünya ülkeleriyle işbirliğinin sağlanması son derece önemlidir.

KAYNAKÇA

Aker, T., Ayata, B., Özeren, M., Buran, B., & Bay A. (2002). Zorunlu iç göç: ruhsal ve toplumsal sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3, 97-103.

Aksu, H., & Sevil, Ü. (2010). Göç ve kadın sağlığı. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanat Dergisi*, 2, 134-138.

Çalım, Sİ., Kavlak, O., & Sevil, Ü. (2012). Evrensel bir sorun: göç eden kadınların sağlığı ve sağlık hizmetlerinde yaşanan dil engeli. *Sağlık ve Toplum*, 22 (2), 11-19.

Demir, G., & Arıöz, A.(2014). Göç eden kadınların sağlıklı yaşam biçimi davranışları ve etkileyen faktörler. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*,4(2), 1-8.

- Ekşi, A.(2002). Sığınmacı ve göçmenlerde psikopatoloji. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13, 215-221.
- Ertem, M. (1999). Göç ve bulaşıcı hastalıklar. *Toplum ve Hekim*, 14, 225-228.
- Gümüş, Y., Bilgili, N.(2015). Göçün sağlık üzerine etkileri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 18(1), 63-67.
- Kalkım, A., & Toraman, AU. (2014). Göçmen ve göçmen olmayan ergenlerin riskli sağlık davranışlarının belirlenmesi. *TAF Preventive Medicine Bülleten*, 13(4), 289-294.
- Kuşcu, MK., Savur VS., Önen, P., & Budak, S. (2007). Temel sağlık hizmetlerinde aile merkezli sistemik psikososyal yaklaşım I: Toplumsal süreçler ve riskler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8, 85-90.
- Kümbetoğlu, B.(2006). Qualitative method and research in sociology and anthropology. Bağlam Publishing, İstanbul.
- Korkmaz, AÇ.(2014). Sığınmacıların sağlık ve hemşirelik hizmetlerine yarattığı sorunlar. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 1(1),37-42.
- Lauderdale, DS., Wen, M., Jacobs, EA.,& Kandula, NR.(2006). Immigrant perceptions of discrimination in health care. *Med Care*, 44, 914-920
- Misra, R., Patel, TG., Davies, D., & Russo, T. (2000). Health promotion behaviors of Gujurati Asian Indian immigrants in the United States. *Journal of Immigrant Health*, 2, 223-230.
- Önen, C., Güneş, G., Türeme, A., & Ağaç, P. (2014). Bir mülteci kampında yaşayan Suriye'lilerde depresyon ve anksiyete durumu. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 223-230.
- Quosh, C., Eloul, L., & Ajlan, R.(2013). Mental health of refugees and displaced persons in Syria and surrounding countries; a systematic review. *Intervention*,11(3), 276-294
- Şahin, C. (2001). Yurt dışı göçün bireyin psikolojik sağlığı üzerindeki etkisine ilişkin kuramsal bir inceleme. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 57-67.
- Streubert, H.J., & Carpenter D.R.(1999). Qualitative research in nursing advancing the humanistic Imperative, 2nd edn. Lippincott, Philadelphia, New York, Baltimore.
- Tuzcu, A. (2014). Göç alan Antalya ilinde hemşirelik öğrencilerinin kişisel olarak ve uygulama alanında göçle gelen bireylere bakım verirken yaşadığı sorunlar. *International Journal of Human Sciences*, 11(1), 535-550.
- Tuzcu, A., & Ilgaz, A.(2015). Göçün kadın ruh sağlığı üzerine etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 7(1), 56-67.
- Topçu, S., & Beşer, A. (2006). Göç ve sağlık. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10, 37-42
- Yılmaz, TT. (2005). Göçün kadın yaşamı üzerine etkileri. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Van.
- Yılmaz, H., Akman, N., Gödekmerdan, A., & Göz., Y. (1997). Sosyo-ekonomik düzeyin ve göçün 0-14 yaş grubu çocuklarda barsak parazitlerinin dağılımına etkisi. *Van Tıp Dergisi*, 4, 205-210.